

М. О. ТКАЧЕНКО

Марія Олегівна Ткаченко, аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАВОВА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «МИРОВА УГОДА»

Інститут мирової угоди існує тисячоліттями – і досліджується вченими як в історичній ретроспективі, так і на рівні галузевого та міжгалузевого простору. Зокрема, С. В. Лазарев стверджує: «Інститут мирової угоди має давню історію. Він мав місце ще в Древньому Римі. У Росії норми цього інституту були закріплені в Статуті цивільного судочинства 1864 р., в усіх радянських і російських Цивільних процесуальних і Арбітражних процесуальних кодексах ... ХХ століття, а також в діючих ЦПК РФ і АПК РФ»¹.

На тій підставі, що мирова угода використовується у багатьох процесуальних кодексах, зокрема, цивільному і арбітражному (в Україні – господарському) робиться висновок про те, що мирова угода є міжгалузевим інститутом. Але автор цього висновку робить порівняння лише двох близьких за правовим змістом процесуальних кодексів і не враховує правове значення мирової угоди в загально-правовому аспекті та специфіку її регламентації в різних кодексах та інших нормативних актах. Зокрема, важко погодитися з думкою цього вченого про можливість затвердження позасудових мирових угод нотаріусами², оскільки в такій ситуації сам термін «мирова угода» втрачатиме свою специфічну рису – врегулювання спору, який знаходиться на розгляді суду.

Дійсно, саме сторони мають називати угоду, яку вони укладають, певною назвою, що впливає з принципу свободи договору (п. 3 ч. 1 ст. 3 ЦК України), але певні терміни, назви договорів (угод) мають законодавче закріплення та певне правове значення. Це означає, що позивач може укласти мирову угоду з відповідачем, тобто у процесі розгляду справи судом вони можуть піти на взаємні уступки – щодо своїх прав та обов'язків і предмета спору (ст. 175 ЦПК). Але позивач і відповідач – сторони (ст. 30 ЦПК) як – суб'єкти з протилежними юридичними інтересами до нотаріуса (саме у такому статусі) не звертаються. Правовий зміст діяльності нотаріуса в таких відносинах істотно відрізняється від діяльності суду, оскільки нотаріус лише фіксує домовленість між сторонами, в якій вони визначають умови їх правовідносин, а не врегулює спори. Сутність же діяльності суду – це владне вирішення спору або конфлікту між сторонами, якому властива певна, наперед визначена, процедура розгляду справи, комплекс прав та обов'язків, серед яких важливим є процес доведення, гарантії виправлення помилок, допущених судом, а також загальнообов'язковість судового рішення та процедура примусового виконання у майбутньому тощо.

Водночас посвідчена нотаріусом угода (договір) має менше правове значення, ніж визнана судом мирова угода. Зокрема, будь-яка нотаріально посвідчена угода (правочин) за заявою сторони може бути переглянута судом першої інстанції на предмет її відповідності закону (ст. 215 ЦК). Але визнана судом мирова угода може бути переглянута на предмет її законності тільки судами вищих інстанцій, що робить її більш стабільною і загальнообов'язковою для виконання тощо.

Більш яскравим може стати інший аргумент, який впливає з аналізу ЦПК та Закону України «Про виконавче провадження», де в останньому допускається укладання мирової угоди, але визнання її має проводити суд (ст. 372 ЦПК), а не виконавець. Тому необхідно розглядати мирову угоду в загально-правовому сенсі, а також враховувати специфіку її галузевого та міжгалузевого сприйняття і регламентації.

Отже, в загально-правовому контексті важко погодитися з такою тезою: «Затвердження позасудових непроцесуальних мирових угод, зокрема й тих, які укладаються у виконавчому провадженні при реалізації виконавчих документів, виданих несудовими юрисдикційними органами, а також при реструктуризації кредиторської організації, доцільно покласти на нотаріусів. Вказані угоди необхідно забезпечити можливістю примусової реалізації у разі добровільного невиконання»³. Як у Російській Федерації, так і в Україні з часів радянської влади нотаріуси були наділені повноваженням вчиняти виконавчі написи на нотаріально посвідчених документах, які встановлювали безспірну заборгованість. Такі документи ставали підставою для їх примусового виконання, але тепер таке повноваження нотаріусів потребує перегляду і узгодження з діяльністю третейських судів. У часи радянської влади існували тільки державні нотаріуси, приватних не було, і вони входили до складу Міністерства юстиції, що обумовлювало їх специфічний статус. Крім того, у той період у громадян не існувало значних боргових зобов'язань, оскільки тоді не було такого розшарування населення за рівнем життя. У зв'язку з цим нотаріуси виконували дрібні функції, і виконавчі написи стосувалися дрібних угод, оскільки в той час не продавалися ні земельні ділянки, ні фабрики та заводи тощо.

Нині існують державні і приватні нотаріуси. Останні не мають прямого підпорядкування Міністерству юстиції України, здійснюють свою діяльність самостійно і незалежно, фактично на власний ризик, і від цієї діяльності мають певний власний дохід. Для порівняння, приблизно на таких само засадах організуються і діють третейські суди, рішення яких не підлягають примусовому виконанню. Отже, приватні нотаріуси, наділені повноваженнями вчиняти виконавчі написи, що мають примусово виконуватися, наділені більшими

владними повноваженнями, ніж третейські суди, а це положення важко сприйняти в загально-правовому сенсі. Тому нині слід вирівнювати повноваження приватних нотаріусів та третейських судів щодо допустимості примусового виконання виконавчих написів нотаріусів і рішень третейських судів тільки в тих випадках, коли сторони на це однозначно погодяться в первісній нотаріальній угоді чи в угоді про передачу спору на розгляд третейського суду.

До речі, поняття «мирова угода» десять раз використовується й у Законі України «Про третейські суди»⁴, але жодного разу не застосовано в Законі України «Про нотаріат». І це зрозуміло, оскільки нотаріуси нині не посвідчують мирові угоди у сенсі загально-правового значення цього інституту, який притаманний лише суду. Тому пропозиція С. В. Лазарева є неприйнятною для правової системи України. При цьому автор погоджується з позицією українського вченого О. Г. Бортнік, яка зазначає, що «... у разі неявки сторін до апеляційного суду мирова угода має бути викладена у письмовій формі з підписами обох сторін. Крім того, підписи фізичної особи можуть бути засвідчені нотаріусом, оскільки у випадку відсутності сторін на засіданні суд не має можливості перевірити наявність вільного волевиявлення при укладенні мирової угоди»⁵. Як бачимо, автор робить акцент на діяльності нотаріусів, яка зводиться до засвідчення і посвідчення безспірних юридичних фактів, зокрема засвідчення справжності підпису особи на документі (ст. 34 Закону України «Про нотаріат»), а така функція властива нотаріату як правоохоронному органу.

Цілком можливо і доцільно, щоб сторони спору мали можливість вирішувати спірні відносини шляхом укладання певних угод в нотаріальному або іншому порядку, але не слід їх називати мировими угодами, щоб не знецінювати загально-правовий зміст останнього терміна. Наприклад, порушник правил дорожнього руху, що завдав шкоди правам застрахованої особи, укладає угоду і компенсує страховику завдану ним шкоду, але ця позасудова угода не повинна називатися мировою угодою. Достатньо назвати такий договір добровільним відшкодуванням завданої шкоди, і всім фахівцям стане очевидний її зміст. Нині дискутується питання про запровадження в Україні інституту «медіації» та обґрунтовується доцільність наділення нотаріусів повноваженнями медіаторів⁶, і тоді таку угоду можна буде називати «медіативна угода нотаріуса».

У міжгалузевому просторі назва «мирова угода» вже стала специфічною через те, що в сучасному цивільному праві і, зокрема, у ЦК термін «угода» був замінений на «правочин». І нині поняття «угода» застосовують лише в ст. 1267 ЦК та, на нашу думку, випадково, а не цілеспрямовано для позначення домовленості між сторонами. Отже, таким чином відбувся розрив між понятійним апаратом цивільного права та цивільного процесу щодо правового сприйняття терміна «угода», оскільки його було замінено близьким за значенням терміном «домовленість», який застосовано у чинному ЦК аж вісімдесят три рази. На нашу думку, для пересічних громадян, не зважаючи на зовнішню схожість цих термінів, вони мають істотну різницю в змісті для їх правового застосування. Спробуємо це пояснити на наочному прикладі. Якщо сторони досягли домовленості, то вона, вважаємо, має бути відповідно оформлена. Інакше сторони мають звернутися з такою домовленістю до суду, який повинен їх вислуховувати та зафіксувати умови такої угоди, щоб в наступному визнати її законність тощо. Але нині суд не має таких повноважень.

Разом із тим слово «угода», на думку автора, має означати кінцеву фазу переговорів і досягнення домовленості, коли результати останньої викладаються письмово у формі угоди. Тому більш близькими за значенням автор сприймає терміни «переговори» та «домовленості», а термін «угода» істотно наближеним до «договору». Водночас у цивільному праві і, відповідно, ЦК поняття «договір» використовується з конкретним змістом, вимогами до форми тощо, а термін «угода», на нашу думку, слід сприймати як ширше, але неконкретне поняття, що включає й поняття договір.

Якщо запропонована гіпотеза буде сприйнята фахівцями, то у ЦПК та інших нормативних актах, де використовується термін «мирова угода», доцільно слово «угода» замінити на термін «договір» в силу запровадження нової термінології в цивільному праві. Зокрема, з наведеного раніше випливає, що мирова угода визнається судом. Отже, при спеціальному сприйнятті мирової угоди як специфічного договору можна говорити й про те, що її законність фактично посвідчується судом, і це зумовлює судову форму договорів. Такий висновок зроблено за аналогією з нотаріальною формою посвідчення договорів. Але на відміну від нотаріальної форми судової форма визнання мирової угоди (договору) законною залишається нерозкритою.

Так, О. Г. Бортнік у наведеній вище гіпотезі зробила поштовх до того, щоб спростити реалізацію права на укладання мирової угоди сторонами, які не можуть з'явитися в судові засіданні до апеляційного суду. Однак така гіпотеза має сприйматися значно ширше і запроваджуватися у подальшому в цивільне судочинство шляхом створення спеціальної конкретної процедури визнання мирової угоди судом та порядку її пред'явлення суду. Автор у даному випадку має на увазі дискусійність зробленої О. Г. Бортнік пропозиції, що пов'язано зі складністю нотаріальної процедури і її правовим значенням.

Так, у ч. 1 ст. 78 Закону України «Про нотаріат» встановлено, що нотаріус та інші уповноважені на вчинення нотаріальних дій особи засвідчують справжність підпису на документах, зміст яких не суперечить законам і які не мають характеру угод та не містять у собі відомостей, що порочать честь і гідність людини⁷. Отже, з цього положення випливає неможливість нотаріального засвідчення підписів сторін на мировій угоді, що подаватиметься до суду в силу прямої заборони та обов'язку нотаріуса перевірити її на відповідність вимогам закону. Крім того, щодо перевірки мирової угоди на відповідність закону та чи не суперечить вона інтересам інших осіб, то це є обов'язком суду при визнанні мирової угоди (ч. 5 ст. 175 ЦПК).

Виходом з цієї ситуації може стати підготовка двох процесуальних документів, які, зазвичай, подаються суду для визнання мирової угоди: 1) заява (клопотання) про визнання мирової угоди і застосування проце-

суальних наслідків її визнання; 2) мирова угода. Автор вважає, що нотаріус може засвідчити підписи сторін або уповноважених ними представників під клопотанням до суду, але не на самій мировій угоді.

Отже, до аналізу поняття «мирова угода» слід підходити не тільки з точки зору галузевого або міжгалузевого процесуального простору, а й обов'язково з позицій загально-правового аналізу, що допоможе кристалізувати її сутність в широкому, а, в наступному, уточнити у вузькому розумінні. Зокрема, з цієї позиції варто говорити про доцільність заміни терміна «мирова угода» на «мировий договір», що дасть змогу перейти до загальновизнаного поняття «правочин» та інтегрувати його з умовами визнання правочинів недійсними, передбаченими ЦК. Застерігаючи заперечення російськомовних опонентів проти такої назви, зауважимо, що українська мова дозволяє використовувати таку назву без подвійного значення, оскільки слово «мирний» не слід ототожнювати за значенням зі словом «світовий». При цьому автор не наполягає на застосуванні саме такого словосполучення, але вважає більш доцільним і необхідним застосовувати сучасний термін «договір» замість абстрактного та таким, що не використовується у чинному цивільному законодавстві терміна «угода».

Виходячи з наведених раніше міркувань звернемося до безпосереднього формулювання поняття «мирова угода». Так, О. Г. Бортнік вважає, що мирову угоду слід розглядати «як цивільно-процесуальний акт, яким припиняється цивільно-правовий спір на основі взаємоузгодженої волі сторін шляхом визнання судом. Крім того, мирова угода втілюється у певній процесуальній формі: ухвали про визнання мирової угоди та закриття провадження у справі»⁸. Але така дефініція настільки загальна, що в ній важко знайти характерні риси і договірні основи, а також повноваження суду.

Однак наведене визначення краще, ніж помилкова позиція інших вчених, які визначають мирову угоду як засіб позасудового врегулювання приватного спору, тобто свідомо відмежовують від судочинства і пропонують включити до ЦК РФ, а також розглядають процесуальні аспекти врегулювання такого спору. «Мирова угода є правовим інститутом особливого роду. Поєднуючи в собі матеріально-правові і процесуальні елементи, вона вимагає спеціального регулювання як в матеріальному, так і в процесуальному і колізійному праві. При цьому у своїй основі вона є цивільно-правовим договором окремого виду, який може бути укладений сторонами як в ході судового процесу, так і до його початку. Позасудові мирові угоди повинні регулюватися матеріальним правом, а судові – також і процесуальним правом (відносно їх процесуальних наслідків, порядку їх укладення, зміни, спростування і виконання)»⁹.

На нашу думку, така позиція призведе до знецінення мирової угоди як особливого інституту цивільного процесу і використання цього терміна до будь-яких угод. Наприклад, коли сторони уклали договір і потім виявиться, що одна із них не здатна його виконати, а інша погоджується на внесення змін до його умов, то як має називатися новий договір? Виходячи з буквального сприйняття нової мирної домовленості сторін, потрібно говорити про мирову угоду між ними, але буквально новий договір має відповідати змісту волевиявлення сторін, тобто договір про внесення змін до первісного договору. Абсолютизуючи слово «мирова», можна дійти висновку, що будь-яка угода є мировою, коли сторони мирно домовляються про укладання договору. Наприклад, за ст. 17 ЦПК сторони мають право передати спір на розгляд третейського суду, крім випадків, встановлених законом. Отже, щодо вирішення питання про передачу справи на розгляд третейського суду – у сторін має бути угода, яку так само можна назвати мировою, якщо буквально дотримуватися широкого значення терміна «мирова угода» тощо. Але з таким положенням важко погодитися в силу специфіки мирової угоди як інституту – судового процесу.

Водночас інші науковці поняття «мирова угода» формують за різними істотними ознаками, зокрема, С.В. Лазарев звертає увагу на те, що «мирова угода – складне явище, що одночасно належить до різних сфер. Поняття «мирова угода» охоплює спосіб врегулювання спору. При укладенні мирової угоди суд не вирішує справу по суті – сторони самостійно врегулюють спір на основі примирення. Процедура врегулювання спору – це порядок здійснення дій, спрямованих на врегулювання спору (примирне провадження). Реалізацію сторонами цивільного процесуального права: укладення мирової угоди, звернення до суду з проханням про її затвердження, затвердження цього акту – процесуальні дії. Договір, в якому містяться зобов'язання сторін. Відповідно він розглядається як правовідношення (є правами і обов'язками його сторін), як юридичний факт (його укладення – юридичний факт в області процесуального права, матеріальні правовідносини ще не змінюються)»¹⁰.

Останній найбільш широкий підхід до визначення поняття «мирова угода» імпонує автору, оскільки дає змогу відокремити важливі характерні риси такого явища, як мирова угода, а не спростувати його або розширювати до невизначених меж. Водночас поряд з позитивними рисами ця позиція потребує уточнення. Так, С. В. Лазарев деякою мірою абсолютизує укладання мирової угоди, оскільки допускає, що «сторони самостійно врегулюють спір на основі примирення», але останнім часом доволі популярною є тенденція до запровадження медіативних процедур, а також за ч. 3 ст. 124 Конституції України допускається: «Законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору»¹¹.

Останнє положення може бути матеріалізоване в повноваження суду досягати мирової угоди різними способами, що вже відображено в проекті ЦПК, але з певними, на нашу думку, перебільшеннями в бік впливу суду на сторони у справі. Звідси можливими негативними наслідками можуть стати тиск суду на одну із сторін або на обидві одночасно для стимулювання до укладання мирової угоди тощо. Тобто під «примирним провадженням» можна розуміти як медіацію, так і спеціальну діяльність суду, орієнтовану на досягнення мирової «домовленості» і її фіксування у формі мирової угоди. Єдине і важливе положення, що вважається

необхідним застерегти в такій ситуації, – це поворот правової системи до пострадянських норм, коли без вирішення трудового спору комісією по трудових спорах суди не приймали заяв від працівників, що ставало непереборною перешкодою для захисту прав громадян. Таке положення існувало до 1996 р., коли Конституцією України було гарантовано право на безпосереднє звернення до суду, тому відновлення обов'язкового досудового врегулювання спору важко назвати позитивною конституційною новелою.

Автор впевнений в тому, що для прийняття правильного рішення щодо вирішення спору шляхом укладання мирової угоди потрібно зважувати всі можливі ризики, а також позитивні риси відповідного договору на кожній стадії розвитку правовідносин. Цілком зрозуміло, що найкращим варіантом вирішення спору є досягнення компромісу і укладання відповідного договору про врегулювання спору без звернення до суду, що допоможе істотно зекономити час, зусилля та кошти, а після звернення до суду і понесення додаткових витрат компроміс знайти стає важче. Тому слід пропагувати такі способи врегулювання спору серед населення, а не фахівців, яким буває складно переорієнтувати свою професійну діяльність на вирішення спору, замість тривалого й затратного виконання професійних обов'язків у суді. Тобто, саме сторони спору мають ставити завдання для юристів – вирішити спір мирним шляхом і досягти найоптимальнішого способу виходу зі складних правовідносин, а не тільки звернутися до суду.

Тому серед головних ознак мирової угоди автор ставить на перше місце цивільну процесуальну форму, яка має бути властива мировій угоді в цивільному процесі і пов'язуватися з досягненням домовленості сторін, для чого їм може надаватися процесуальний строк для примирення тощо. Суд може сприяти їм в узгодженні процесуальних питань для примирення, зокрема шляхом об'єднання позовних вимог в одне провадження, перенесення судових засідань тощо. Процесуальна форма має визначати й специфіку діяльності суду щодо визнання умов мирової угоди, процесуального акта і наслідків її укладання тощо.

Якщо ж ми розглядаємо мирову угоду як правовий акт, то йому мають бути властиві такі риси, як дія в часі, в просторі та за колом осіб. Тут слід зробити акцент на тому, що ці елементи можуть регламентуватися як у змісті мирової угоди, так і обумовлюватися в законодавстві, тобто об'єктивно. Виходячи з того фактору, що мирова угода після її визнання «супроводжується ухвалою суду, яка має загальнообов'язковий характер, та її першоджерела – волі сторін, які діють у власних інтересах, вважається доцільним обмежити дію мирової угоди за колом осіб лише щодо суб'єктів, які брали участь у її укладенні. Так, автор передбачає можливість застерегти випадки зловживання правом. Зокрема, у ч. 2 ст. 42 Закону України «Про нотаріат» перед вчиненням нотаріальної дії «... відповідно до закону нотаріус повинен впевнитись у відсутності в заінтересованих осіб заперечень проти вчинення цієї дії». До судді таких вимог не висувається, а згідно ст. 36 ЦПК самі сторони мають заявити про наявність у справі інтересів третіх осіб, але будь-яких наслідків щодо невиконання такого обов'язку не регламентовано. При цьому положення ст. 130 ЦПК стосовно вирішення судом питання про склад осіб, які братимуть участь у справі, не є обов'язковим. Тому для застереження випадків зловживання сторонами процесуальним правом на укладання мирової угоди слід обмежити дію цієї угоди лише колом осіб, які брали участь в її укладанні і фіксуванні тощо. Такий висновок обумовлений абз. 2 ч. 3 ст. 202 ЦК, що передбачає: «Односторонній правочин може створювати обов'язки лише для особи, яка його вчинила». Отже, таке положення має бути відображене і у ЦПК.

Наведене дає змогу сформулювати коротку дефініцію «мирова угода» – це домовленість сторін про компромісне вирішення спору, заявленого в суді, зафіксована в цивільній процесуальній формі. У подальшому дане визначення мирової угоди конкретизуватиметься та наповнюватиметься спеціальним змістом щодо відповідності цивільної процесуальної форми багатofакторності цивільного судочинства, відмежуванню подібних процесуальних дій, таких як визнання позову, відмова від позову, зменшення або збільшення позовних вимог тощо від поняття «мирова угода».

¹ Лазарев С. В. Мировое соглашение в гражданском судопроизводстве : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 – гражданский процесс; арбитражный процесс / Сергей Викторович Лазарев. – Екатеринбург, 2006 : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/mirovoe-soglashenie-v-grazhdanskom-sudoproizvodstve>

² Там само.

³ Там само.

⁴ Про третейські суди : Закон України : [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T041701.html

⁵ Бортнік О. Г. Мировая угода у цивільному судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / Оксана Григорівна Бортнік. – Х., 2007 : [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe

⁶ Фурса С. Я. Медіація в Україні: актуальні питання теорії і практики та необхідність законодавчої регламентації / С. Я. Фурса // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. – 2014. – № 1 (99). – С. 5–8; Fursa S. Mediation in Ukraine – Urgent Issues of theory and practice find necessity of legislative Regulation // New Developments in Civil and Commercial Mediation / Global Comparison Respective Switzerland Springer International Publishing, 2015. – P. 737–754.

⁷ Про нотаріат : Закон України: [Електронний ресурс]. – Режим доступа : zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3425-12

⁸ Бортнік О. Г. Вказана праця.

⁹ Давыденко Д. Л. Мировое соглашение как средство внесудебного урегулирования частноправовых споров по праву России и некоторых зарубежных стран : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 – гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право / Д. Л. Давыденко. – М., 2004 : [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/mirovoe-soglashenie-kak-sredstvo-vnesudebnogo-uregulirovaniya-chastnopravovykh-sporov-po-pra>

¹⁰ Лазарев С. В. Вказана праця.

¹¹ Конституція України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page3>

Резюме

Ткаченко М. О. Правова сутність поняття «мирова угода».

Стаття присвячена розгляду правового значення, поняття та змісту мирової угоди в загально-правовому аспекті. Проаналізовано деякі підходи до визначення поняття «мирова угода». Надано пропозиції щодо вдосконалення використання термінології, зокрема вказано на доцільність заміни терміна «мирова угода» на «мировий договір». У статті враховано специфіку як галузевого, так і міжгалузевого сприйняття і правової регламентації мирової угоди, порівнюється поняття та значення мирової угоди з нотаріально посвідченим договором. Встановлено, що поняття «мирова угода» слід розглядати не тільки з точки зору галузевого або міжгалузевого процесуального простору, а й обов'язково з позицій загально-правового аналізу, що допоможе визначити її сутність в широкому і, в наступному, уточнити у вузькому розумінні.

Ключові слова: мирова угода, мировий договір, укладення, врегулювання, цивільне судочинство.

Резюме

Ткаченко М. О. Правовая сущность понятия «мировое соглашение».

Статья посвящена рассмотрению правового значения, понятия и содержания мирового соглашения в общеправовом аспекте. Проанализировано некоторые подходы к определению понятия «мировое соглашение». Даны предложения по усовершенствованию использования терминологии, в частности указано на целесообразность замены термина «мировое соглашение» на «мировой договор». В статье учтено специфику как отраслевого, так и межотраслевого восприятия и правовой регламентации мирового соглашения, сравнивается понятие и значение мирового соглашения с нотариально удостоверенным договором. Установлено, что понятие «мировое соглашение» следует рассматривать не только с точки зрения отраслевого или межотраслевого процессуального пространства, но и обязательно с позиций общеправового анализа, что позволит определить ее сущность в широком, и, в последующем, уточнить в узком смысле.

Ключевые слова: мировое соглашение, мировой договор, заключение, урегулирование, гражданское судопроизводство.

Summary

Tkachenko M. The legal essence of the concept of «settlement agreement».

The article is devoted to the consideration of the legal meaning, concept and content of the settlement agreement in the general legal aspect. Some approaches to the definition of settlement agreement have been implemented. The proposals on improving the use of terminology are given, in particular, the expediency of replacing the term settlement agreement with the settlement treaty is given. The article takes into account the specifics of both sectoral and inter-industrial perception and legal regulation of the settlement, comparing the notion and meaning of the settlement agreement with a notarized agreement. It is established that the concept of “settlement agreement” should be considered not only from the point of view of sectoral or inter-branch procedural space, but also necessarily from the standpoint of general legal analysis, which will determine its essence in the broad and, further, clarify in the narrow sense.

Key words: settlement agreement, settlement treaty, settlement, civil justice.

УДК 342.72

Д. А. ЧИЖОВ

Денис Анатолійович Чижов, аспірант Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

До 2014 р. Україна не стикалася з проблемою внутрішньо переміщених осіб. У березні цього ж року тисячі осіб змушені були раптово залишити свої місця постійного проживання у Автономній Республіці Крим і Донецькій та Луганській областях в результаті російської агресії. Фактично ці внутрішньо переміщені особи – це особи, які підпадають під визначення «вимушені переселенці», але які, покинувши місце свого постійного проживання, залишаються в країні та можуть користуватися її захистом. Специфіка внутрішньо переміщених осіб полягає в тому, що будучи громадянами держави і залишаючись на її території, вони знаходяться під юрисдикцію і захистом своєї країни.

У вітчизняній правовій науці до 2014 р. питання правового забезпечення права і свобод внутрішніх переселенців науковці розглядали виключно в контексті дослідження міжнародних міграційних процесів або захисту права біженців. Певні аспекти правового регулювання статусу внутрішніх переселенців висвітлювали у свої публікаціях такі вітчизняні дослідники, як О. М. Балакірева, Н. П. Бортник, В. В. Володьков, А. В. Осау-